

АКТУАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ ЛІНГВОДИДАКТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ У КРИМСЬКОТАТАРСЬКІЙ ШКОЛІ

УДК 371.15: [37.02:81'246.3]

Аліє Асанова, аспірант, викладач кафедри теорії та практики початкової освіти РВНЗ "Кримський інженерно-педагогічний університет", м. Сімферополь

АКТУАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ ЛІНГВОДИДАКТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ У КРИМСЬКОТАТАРСЬКІЙ ШКОЛІ

У статті розглядаються методологічні підходи та принципи формування лінгводидактичної компетентності студентів спеціальності "Початкова освіта", що мають основоположене значення для якісної професійної підготовки майбутніх фахівців.

Ключові слова: лінгводидактична компетентність вчителя початкових класів, система професійної підготовки, українська мова у кримськотатарській школі, сучасні методологічні підходи, специфічні лінгводидактичні принципи.

Літ. 5.

Алие Асанова, аспирант, преподаватель кафедры теории и практики начального образования РВУЗ "Крымский инженерно-педагогический университет", г. Симферополь

АКТУАЛЬНЫЕ ПОДХОДЫ К ФОРМИРОВАНИЮ ЛИНГВОДИДАКТИЧЕСКОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ УКРАИНСКОГО ЯЗЫКА В КРЫМСКОТАТАРСКОЙ ШКОЛЕ

В статье рассматриваются методологические подходы и принципы формирования лингводидактической компетентности студентов специальности "Начальное образование", имеющие основополагающее значение для качественной профессиональной подготовки будущих специалистов.

Ключевые слова: лингводидактическая компетентность учителя начальных классов, система профессиональной подготовки, украинский язык в крымскотатарской школе, современные методологические подходы, специфические лингводидактические принципы.

Алие Асанова, Postgraduate, Lecturer of Theory and Practice of Primary Education Department RHEE "Crimean Engineering and Pedagogical University", Simferopol

THE TOPICAL APPROACHES TO THE FORMATION OF LINGUISTIC AND DIDACTIC COMPETENCE OF FUTURE UKRAINIAN LANGUAGE TEACHERS AT CRIMEAN TATAR SCHOOL

The article is about methodological approaches and principles of formation of linguistic and didactic competence of students of specialty "The primary education", that have the fundamental value for quality vocational training of future specialists.

Keywords: linguistic and didactic competence of a teacher of primary school, the system of vocational training, Ukrainian language in Crimean Tatar school, modern methodological approaches, specific linguistic and didactic principles.

Постановка проблеми. Сучасне суспільство до якості професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи висуває високі вимоги, серед яких провідне місце посідає сформованість у них лінгводидактичної компетентності (далі ЛДК). Для успішної реалізації професійної підготовки майбутніх учителів української мови у початкових класах з кримськотатарською мовою навчання важливим є визначення комплексу методологічних підходів та принципів формування зазначеної компетентності.

Мета статті – виявити сутність і специфіку методологічних підходів до формування ЛДК майбутніх учителів української мови у початковій

школі з кримськотатарською мовою навчання, а також описати принципи, за допомогою яких вони реалізуються.

Зазначена мета передбачає вирішення наступних **завдань**: розглянути й описати сучасні методологічні підходи до формування ЛДК студентів спеціальності "Початкова освіта"; обґрунтувати специфічні лінгводидактичні принципи, дотримання яких є методично важливим у процесі професійної підготовки майбутніх учителів.

Для виявлення сутності і значення підходів до формування ЛДК майбутніх фахівців розглянемо поняття "підхід".

Як відомо, у педагогіці та дидактиці до сьогодні

немає єдиного визначення поняття “підхід”, прийнятого більшістю вчених. Найпоширенішим є тлумачення “підходу” як сукупності прийомів та засобів, що використовують для впливу на когонебудь, вивчення чого-небудь. Дослідницький підхід визначається як вихідний принцип, вихідна позиція дослідника [1].

Н.В. Іпполітова розглядає методологічний підхід як “принципово методологічну орієнтацію дослідження, яка ґрунтується на сукупності принципів, що визначають загальну мету і стратегію відповідної діяльності” [4, 13].

Для успішного формування ЛДК майбутніх учителів української мови у початковій школі в білінгвальному режимі ми обрали комплекс методологічних підходів, серед яких: компетентнісний, системний, особистісно орієнтований, комунікативно-діяльнісний, полікультурний та білінгвальний.

Провідним у проектуванні професійної підготовки студентів спеціальності “Початкова освіта” є **компетентнісний підхід**. Наукове обґрунтування цього підходу відображено у дослідженнях Д. Мертенса, Б. Оскарсона, Самона Шо, Н.М. Бібік, Л.С. Ващенко, Є.П. Голобородько, Н.Б. Голуб, І.П. Гудзик, Р.Р. Девлетова, О.В. Овчарук, О.І. Пометун, О.Я. Савченко, Л.М. Синельникової та ін. Зокрема науковці О.Я. Савченко, Н.М. Бібік, О.І. Пометун сутність компетентнісного підходу вбачають у спрямуванні навчального процесу на формування ключових і предметних компетентностей.

Ми під компетентнісним підходом розуміємо процес формування ключових та метапредметних компетенцій у майбутніх учителів початкової школи в навчальній діяльності. Сутність компетентнісного підходу полягає не лише у набутті студентами знань, умінь та навичок, а й у використанні їх у практичній діяльності.

На підставі аналізу наукових праць Ю.К. Бабанського, С.У. Гончаренко, А.І. Жиліної, В.П. Кузьміна, Р.В. Лопатич та інших в основу процесу формування ЛДК майбутніх учителів нами покладено також **системний підхід**, орієнтований на створення логічної схеми педагогічного процесу, структури педагогічного явища на підставі наявних складників та тісних зв'язків між ними. В.П. Кузьмін системний підхід розглядає як “напрямок методології наукового дослідження, в основі якого лежить розгляд складного об'єкту як цілісної кількості елементів в сукупності стосунків і зв'язків між ними” [5, 8].

В аспекті нашого дослідження системний підхід дозволяє інтерпретувати процес

формування ЛДК як певну систему, інтегруючи всі методологічні підходи в єдине ціле. Ми розглядаємо цей підхід з двох позицій: як систему формування знань, умінь і навичок здійснювати навчальну, а згодом і професійну діяльність майбутніми учителями при викладанні української мови у початковій школі у трилінгвальному режимі та як структуру педагогічної системи підготовки майбутніх фахівців, яка складається з мети, змісту, способів і результату практичної підготовки студентів.

Крім того, за допомогою системного підходу ми визначаємо структурні елементи моделі професійної підготовки, здійснюємо їх аналіз, визначаємо систему принципів, зміст і вибір дидактико-методичного забезпечення процесу підготовки майбутніх учителів.

Особистісно орієнтований підхід до формування ЛДК студентів спеціальності “Початкова освіта” передбачає зосередження уваги на індивідуальних особливостях студентів, їхніх здібностях, інтересах, мотивах. Методи, засоби, прийоми і форми організації процесу професійної підготовки згідно з цим підходом орієнтовано на особистість майбутніх фахівців, їх пізнавальні можливості, ціннісні орієнтації та особистісний досвід.

Даний підхід реалізується також шляхом створення навчально-методичних матеріалів, що надає майбутнім учителям можливість вибору індивідуального спрямування навчання, створює умови для розвитку їх творчих здібностей як у самостійній індивідуальній, так і в колективній діяльності, а також активно стимулює їх до оцінювальної діяльності.

Комунікативно-діяльнісний підхід у центр навчання ставить суб'єктно-суб'єктні відносини: студент тут – активний творчий суб'єкт як навчальної діяльності, так і професійної само- і взаємопідготовки, модератором якої виступає викладач з дисциплін лінгводидактичного циклу. Він сприяє розвитку ініціативності студентів, їх здатності до наукового пошуку. Слід підкреслити, що процес підготовки майбутніх фахівців орієнтований на їхню безпосередню діяльність, інтереси, почуття, досвід, які реалізуються в комунікації. Це, у свою чергу, спрямовує наповнення змісту занять не готовими темами або текстами, а спілкуванням і обговоренням актуальних проблем сучасної лінгводидактичної науки, практики проведення уроків як у моно-, так і у білінгвальному режимі, методичному аналізу фрагментів уроків української мови в умовах тісного контактування з кримськотатарською мовою.

АКТУАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ ЛІНГВОДИДАКТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ У КРИМСЬКОТАТАРСЬКІЙ ШКОЛІ

Концептуальним для нашого дослідження є те, що даний підхід дозволяє успішно вирішувати завдання формування як базових, так і метапредметних компетенцій майбутніх учителів української мови початкової школи, адже робота над кожною з них в основі своїй має спілкування і реалізується через безпосередню діяльність. Сам процес формування ЛДК у студентів носить комунікативний характер, де мова виступає як засіб пізнання: майбутнім фахівцям необхідно вміти слухати і розуміти лекції, брати активну участь у практичних заняттях, виступати у ролі доповідача тощо. При цьому студенти мають вільно володіти мовленням у різних ситуаціях спілкування.

Основна мета **полікультурного підходу** у формуванні ЛДК майбутніх учителів української мови продиктована специфікою навчального середовища, де тісно контактують кримськотатарська, українська, російська та інші культури.

Категорія “полікультурність” у науковій літературі виступає у вигляді мультиетнічної освіти (Дж. Бенкс), мультикультурної освіти (Я. Пей, Р. Лісіер), полікультурної освіти (В.В. Борисенков, О.В. Гукаленко, Р.Р. Девлетов та ін.), полікультурного виховання (Е.В. Бондаревська, А.А. Реан).

Р.Р. Девлетов зазначає, що реалізація ідей полікультурності сприяє більш високому рівню розвитку міжкультурної та міжмовної комунікації, дозволяє знайомитися з передовим досвідом у сфері професійної діяльності, що представляє широкі можливості для коригування змісту досліджуваного кількома мовами методичного матеріалу, реалізації нових технологій і прийомів навчання, для розвитку мовної особистості [3, 39].

Згідно з вищезазначеним, полікультурний підхід дозволив нам визначити шляхи формування ЛДК через: а) відбір і структурування змісту лінгводидактичної підготовки майбутніх фахівців; б) створення мотивації та сприятливих умов до міжкультурної комунікації як на заняттях, так і в позанавчальний час; в) формування у студентів культури міжнаціонального спілкування і навичок міжкультурної комунікації шляхом виконання, аналізу та складання бі- і трилінгвальних вправ та завдань з формування й розвитку базових і метапредметних компетенцій; г) залучення майбутніх учителів до інноваційних освітніх технологій полікультурної спрямованості.

У якості методологічної основи формування ЛДК студентів спеціальності “Початкова освіта” у нашому дослідженні виступає **білінгвальний підхід**, який передбачає вільне користування термінологічним апаратом лінгвістики та

методики як українською, так і кримськотатарською мовами; за необхідності методично необхідний перехід з однієї мови на іншу, вибір відповідного дидактичного матеріалу двома мовами, який раціонально використовувати для роз’яснення складного лінгвістичного матеріалу. Цей матеріал може бути використаний при засвоєнні орфоепічних, фонетичних, синтаксичних норм. Все це можливе за умови формування кожної з компетенцій засобами двох мов – української та кримськотатарської, в результаті чого формується білінгвальна предметна (лінгводидактична) особистість студента.

На основі аналізу науково-методичних джерел ми визначили принципи, яких необхідно дотримуватися для успішного формування ЛДК студентів спеціальності “Початкова освіта” в умовах співвивчення різносистемних мов: загальнопедагогічні (науковості, доступності, наочності, систематичності і послідовності, наступності і перспективності, зв’язку теорії з практикою) та специфічні лінгводидактичні (принцип синергетичності, принцип засвоєння мовної картини етносу, принцип білінгвальної комунікативності, принцип розвитку чуття мови, принцип врахування філологічного досвіду, професійної спрямованості навчання, принцип врахування рідної мови, принцип контрастивності, принцип врахування мови-посередника, принцип бінарності подання і засвоєння мовного та мовленнєвого матеріалу, принцип мажорності, принцип врахування регіональних умов, принцип врахування синхронності вивчення мов, принцип крос-культурності навчання та виховання та принцип формування вторинної мовної особистості).

Дивлячись на те, що характеристика загальнопедагогічних принципів є достатньо розробленою, розглянемо специфічні лінгводидактичні принципи.

1. Принцип синергетичності об’єднує знання, вміння та навички навчально-дослідницької діяльності з різних дисциплін та використання цих знань у процесі підготовки та проведення уроків української мови. Даний принцип сприяє формуванню уміння майбутнього вчителя координувати мовну та мовленнєву роботу з учителями предметів поза мовного циклу.

2. Принцип засвоєння мовної картини етносу ґрунтується на тому, що у процесі навчання студенти мають опанувати лінгводидактичним мовленням, що передбачає розуміння та уміння застосовувати під час викладання української мови поняття і терміни

двома мовами, а також специфічний аутентичний український та кримськотатарський лінгвістичний та культурологічний матеріал.

3. **Принцип білінгвальної комунікативності** передбачає побудову процесу навчання як моделі процесу реальної комунікації українською та кримськотатарською мовами.

4. **Принцип розвитку чуття мови** дає можливості: а) усвідомити у лексиці свого та спільного; б) розуміння ролі слова, словосполучення та речення в оформленні і передачі думки; в) засвоєння основ синтагматики і парадигматики у зіставленні українського та кримськотатарського синтаксису.

5. **Принцип врахування філологічного досвіду** вимагає від студентів врахування знань, набутих у процесі вивчення інших мов (наприклад, кримськотатарської та російської), а також умінь і навичок застосовувати їх у навчальній та майбутній професійній діяльності.

6. **Принцип професійної спрямованості навчання** ґрунтується на відборі та використанні термінологічного і понятійного лінгвістичного, психолінгвістичного, методичного матеріалу, тісно пов'язаного з реалізацією мовної освіти у початковій школі.

7. **Принцип врахування рідної мови** виявляється у впливі рідної (у нашому випадку – кримськотатарської) мови на мову, що вивчається (українську).

8. **Принцип контрастивності** передбачає міжмовні порівняння фактів і явищ при засвоєнні різносистемних мов. Він полягає в тому, що порівнюються неподібні, безеквівалентні лінгвістичні та комунікативні одиниці.

9. **Принцип врахування мови-посередника** втілюється завдяки введенню російської як мови-провідника між рідною – кримськотатарською та мовою вивчення – українською з метою полегшення засвоєння навчального матеріалу.

10. **Принцип бінарності подання і засвоєння мовного і мовленнєвого матеріалу** реалізується за рахунок введення бінаправлених вправ та завдань – окремо для учнів початкових класів і окремо для студентів (майбутніх учителів).

11. **Принцип мажорності** передбачає створення особливої навчальної атмосфери, де має панувати бажання до засвоєння нових знань, до самовдосконалення. Провідним положенням цього принципу є створення ситуації успіху та подолання культурно-мовленнєвого шоку.

12. **Принцип врахування регіональних умов** ґрунтується на врахуванні особливостей середовища при здійсненні професійної діяльності (національних особливостей учнів-кримських

татар, кримськотатарської мови, а також мови-посередника).

13. **Принцип врахування синхронності вивчення мов** передбачає оволодіння предметними професійними знаннями за допомогою усіх контактуючих у навчальному середовищі мов, тобто навчальним інструментом може виступати, в першу чергу, українська, а також кримськотатарська, російська та іноземна мови.

14. **Принцип крос-культурності** характеризується включенням до змісту професійної підготовки міжкультурної інформації, що полегшує входження майбутнього фахівця до світу української культури (мовний матеріал про спільні та відмінні культурні цінності кримськотатарського та українського народів; вивчення мовних засобів, наприклад, у прислів'ях та приказках, фразеологізмах; засобів мовного етикету тощо).

15. **Принцип формування вторинної мовної особистості** передбачає оволодіння прийомами переходу з однієї мови на іншу в залежності від виконання конкретних навчальних завдань.

Таким чином, формування ЛДК майбутніх учителів української мови у початковій школі з кримськотатарською мовою навчання раціонально будувати шляхом оптимального поєднання компетентнісного, системного, особистісно орієнтованого, комунікативно-діяльнісного, полікультурного та білінгвального підходів. А також дотримання комплексу загальнопедагогічних та специфічних лінгводидактичних принципів. Слід зазначити, що кожний принцип є системозберігаючим, тобто виключення хоча б одного з них з системи професійної підготовки призводитиме до руйнування загальної системи формування ЛДК студентів спеціальності "Початкова освіта".

1. Анисимов В.В. *Общие основы педагогики: учеб. для вузов* / В.В. Анисимов, О.Г. Грохольская, Н.Д. Никандров. – М.: Просвещение, 2006. – 574 с.

2. Асанова А.Е. *Компетентнісний підхід до лінгводидактичної підготовки майбутніх учителів української мови у початковій школі в полілінгвальному середовищі* / А.Е. Асанова // *Науковий часопис НПУ ім. М.П. Драгоманова. Сер. 16: Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики: зб. наук. праць* / Ред. кол.: Н.В. Гузій (відп. ред.). – Вип. 20 (30). – 2013. – С. 3 – 5.

3. Девлетов Р.Р. *Теоретико-методические основы обучения будущих учителей начальных классов крымскотатарскому языку в условиях трилингвальной речевой среды: дис. д.пед.н.:*

13.00.04 / Р.Р. Девлетов. – Симферополь, 2012. – 376 с.

4. Ипполитова Н.В. Взаимосвязь понятий “методология” и “методологический подход” // Н.В. Ипполитова [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://cyberleninka.ru/journal/n/vestnik->

yuzhno-uralskogo-gosudarstvennogo-universiteta-seriya-obrazovanie-pedagogicheskie-nauki

5. Кузьмин В.П. Исторические предпосылки и гносеологические основания системного подхода // В.П. Кузьмин // Психологический журнал. – 1992. – № 13. – С. 3 – 14.

Стаття надійшла до редакції 25.06.2015

УДК 377.035

Інна Коваль, аспірант кафедри хімії, екології та методики їх навчання
Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини

ПРАВОВА АКТИВНІСТЬ СТУДЕНТІВ ПЕДАГОГІЧНОГО КОЛЕДЖУ

У статті досліджено правову активність студентів педагогічного коледжу як усвідомленість ними позитивної значущості права в цілому і прав людини зокрема. Встановлено, що правова активність є свідомою правомірною діяльністю студентів, яка спрямована на ефективне використання покладених обов'язків, реалізацію державних, суспільних чи особистих інтересів, які охороняються законом.

Ключові слова: правове виховання, правова активність, педагогічний коледж, правова поведінка, правова діяльність.

Літ. 9.

Інна Коваль, аспірант кафедри хімії, екології та методики їх навчання
Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини

ПРАВОВАЯ АКТИВНОСТЬ СТУДЕНТОВ ПЕДАГОГИЧЕСКОГО КОЛЛЕДЖА

В статье исследована правовая активность студентов педагогического колледжа как осознанность ими положительной значимости права в целом и прав человека в частности. Установлено, что правовая активность является сознательной правомерной деятельностью студентов, направленная на эффективное использование возложенных обязанностей, реализацию государственных, общественных или личных интересов, которые охраняются законом.

Ключевые слова: правовое воспитание, правовая активность, педагогический колледж, правовое поведение, правовая деятельность.

Inna Koval, Postgraduate Student Chemistry, Ecology and Methods of Teaching Department
Uman State Pedagogical University by P. Tychnya

LEGALACTIVITY OF TEACHERS TRAINING COLLEGE STUDENTS

The article deals with the legal activity of Teachers training collage students as their awareness of the importance of positive law in general and human rights in particular. It was established that the legal activity is conscious lawful activities of students, which is aimed at efficient use of assigned duties, implementation of state, public or private interests protected by law.

Keywords: legal education, legal activity, Teachers training college, legal behavior, legal activity.

Актуальність дослідження. При дослідженні правової активності ми виходимо з того, що правова активність у “широкому” сенсі може бути визначена як цілеспрямована діяльність усіх суб’єктів правовідносин, що здійснюється для реалізації прав і законних інтересів останніх. Відповідно до такого поняття правової активності нею можуть володіти і такі суб’єкти правовідносин, як громадські інституції (наприклад, коли звертаються до суду за реалізацією своїх прав) і держава. Що стосується правової активності у “вужькому” розумінні, то

йдеться насамперед про правову активність осіб та їх груп, засновану на усвідомленні ними позитивної значущості права в цілому і прав людини зокрема. У цьому контексті правова активність студентів педагогічного коледжу є певною мірою соціальною метою, оскільки ґрунтується не тільки на ціннісному сприйнятті права та його окремих виявах, а й на співвіднесенні приватних інтересів між собою, а також із загальносуспільним інтересом.

Питання правової активності та прав людини у громадянському суспільстві аналізують такі українські і зарубіжні науковці, як Е. Арато,